

luokkaan 20 prosenttia Murrayn aineistoista. Jäljelle jäävä 50 prosenttia aineistoista jätetään tarkastelun ulkopuolelle. Lähes koko keskiluokka jää siis analysoimatta. Näin tarkastelu tuo kahtiajakautumisen korostuneesti esille. Oletettavasti keskiluokan analysointi olisi muutanut merkittävästi Murrayn tuloksia ainakin työtä, ahkeruutta, perhettä ja rehellisyyttä kos-

kevien arvostusten osalta.

Murrayn lopullinen johtopäätös jää latteaksi. Kansakunnan kahtiajakautumisen estämiseksi perinteiset arvot pitäisi palauttaa kunniaan. Ennen muuta alaluokan pitäisi ymmärtää ottaa oppia yläluokan noudattamista arvoista, mutta myös yläluokan pitäisi puolustaa ja julistaa perinteisiä arvoja pontevammin. Itse asiassa Murray väit-

tää, että alaluokka voi kohentaa asemaansa ainoastaan käymällä enemmän kirkossa, huolehtimalla perheistään sekä olemalla rehellisempi ja ahkerampi. Mielenkiintoisesta alustaan huolimatta Murrayn kirja osoittautuu kömpelöksi yritykseksi vahvistaa sosiaalitieteellisin keinoin kristillisen oikeiston Yhdysvalloissa jo pitkään esittämiä peittelemättömästi moralisoivia väitteitä.

Yhteiskuntasopimuksella kohti tulevaa

RAIJA JULKUNEN

Luettuaan Pekka Himasen uusimman ei tiedä, miksi hallitus on sen tilannut ja miksi se pitäisi esitellä. On helppo ymmärtää Suomen Kuvalehdessä kirjan lytännyttä Minna Lindgreniä, jonka mukaan kirja on täynnä tyhjää ja sekin keinotekoisella epäselkokielellä. Minunkin on vaikea kestää jankuttavaa tyyliä, epäselvää ja rautalangasta väännettävää argumentointia sekä yhteiskunta-analyysin puuttumista tai korvaamista ylimalkaisella ”informationalismilla” ja ”Suurella Taantumalla”. Silti: monet kyselevät nyt talouden, ekologisen ja sosiaalisen hyvän kehän sekä Suomen pelastavan yhteiskuntasopimuksen perään, joten katsotaan, mitä Himasella arvovaltaisine ryhmineen on sanottavanaan. Sitähän Himanen tekee eli rakentaa suurta kansallista projektia, joka ”vastaa edessä oleviin suurhaasteisiin” ja jolla Suomi asettuu kansainväliseksi edelläkävijäksi eli ”näyttää millainen on tulevaisuuden hyvinvointiyhteiskunta”. Varmuuden vuoksi Himanen mainitsee, et-

tä kirjan (kannen) ”sininen” ei ole puoluepolitiikan vaan suomalaisen järiveden sininen. Omasta puolestani yritän lukea kirjaa myötäsukaisesti.

Tässä kirjassa yhteisistä huolistista – ekologisesta, taloudellisesta ja hyvinvoinnin kestäväydestä – kootaan paketti, johon annetaan ratkaisuksi 1930-luvun Yhdysvaltoihin rinnastuva ”uusi diili”. Kirja katsoo vuoden 2030, mutta ”käsien tulee tarttua suositeltuihin toimiin välittömästi”. Kirjassa käydään läpi kestävä hyvinvointi, talous ja ekologisuus, ja sen jälkeen kootaan Suomen kestävä kasvun malli. Viimeiseksi ehdotukset vielä perustellaan Himasen lempiteemalla eli arvokkaan elämän etiikalla. Siinä Himasen *Dignity as development* argumentoidaan John Rawlsin *Justice as fairness*- ja Amartya Senin *Development as freedom* -prinsippejä tärkeämmäksi eettiseksi periaatteeksi. ”Arvokas elämä on lopulta se käsite, joka luo kestävästä hyvinvoinnista, kestävästä taloudesta ja kestävästä eko-

Pekka Himanen

Sininen kirja

Suomen kestävä kasvun malli
Luonnos kansalliseksi
tulevaisuushankkeeksi
Johtopäätöksiä Suomen
tulevaisuusselonteolle
Kestävä kasvun malli-
tutkimushankkeen pohjalta.
Valtioneuvoston kanslia, 2012

logisuuden kulttuurisen perustan – ja on lopulta ne yhteen-tuova linkki.” No jaa...

Kirja viritetään ekologisilla madonlukuilla. Jos mitään ei tehdä, ekologinen velkaantumisen on johtamassa myös taloudellisen romahdukseen. Nicolas Sternin laskelman (vuodelta 2007) mukaan romahduskenaarion estämiseen tarvitaan systemaattinen prosenttien investointi bkt:stä kestävä kehityksen ratkaisuihin. Siis maapallonko kansantuotteesta? Se ei kuulosta paljolta, mutta tiedämme millaisia rahoituksesta ja eri maiden vastuista YK:n ilmastokokouksissa käydään.

Kolmesta kestäväydestä käsitellään ensin hyvinvointi. Olen-

naista tässä Himasen mielestä on siirtyminen teollisen ajan hyvinvointivaltio 1.0:sta informaationaalisesta ajan hyvinvointiyhteiskunta 2.0:aan. En tunnista nykyistä hyvinvointivaltiota siitä kuvasta, joka hyvinvointivaltio 1.0:sta piirretään. Sitä luonnehditaan 1930-luvun laman ja toisen maailmansodan saavutukseksi sekä 70 vuoden takaisen Beveridge-raportin viidellä vitsauksella eli puutteella, sairaudella, tietämättömyydellä, kurjuudella ja toimettomuudella. Näin tehdään aivan kuin mikään ei olisi liikahtanut 70 vuodessa. Himaselle hyvinvointivaltio 1.0 on pahoinvointia poistava ja ongelmia jälkikäteen korjaava valtio. Kirja toistaa fraseologisesti sitä, miten pelkän pahoinvoinnin vähentämisen sijaan tarvitaan todellisen ja psyykkisen hyvinvoinnin edistämistä. Epämääräisiä viitteitä tehdään kahteen muotiteemaan eli positiiviseen psykologiaan ja onnellisuuden taloustieteeseen.

Tällä kertaa Himanen pyrkii tunnustamaan jo rakennetun hyvinvointivaltion arvon ja pyrkimyksen oikeudenmukaisuuteen. Näin ollen hyvinvointiyhteiskunta 2.0 ei tarkoita valtion velvollisuuksien vähentämistä, vaan päinvastoin valtion aktiivimista yhä uusiin ponnistuksiin ja tiukempaan vastuuseen. Ja vaikka valtiolla on ollut ”valtavan positiivinen vaikutus” mainittujen viiden vitsauksen poistamisessa, työ puutteiden poistamiseksi ei ole ohi, vaan on myös ”uusia köyhyyden ja eriarvoisuuden haasteita”. Köyhyys ja eriarvoisuus jäävät tämän yhden heiton varaan, sillä Himasen maailmaan mahtuvat vain ”hyvinvoivat osaajat”. Hyvinvointiyhteiskunta 2.0 on posi-

tiivinen, proaktiivinen, holistinen, kohtelee kansalaisia subjekteina ja tekee siirtymän valtiosta yhteiskuntaan. Viimeksi mainittu konkretisoidaan jo vaikiintuneilla käytännöillä eli yritysten ja järjestöjen käytöllä palvelutuottajina sekä vapaaehtoistoiminnalla. Subjektiuskin (itsemäärääminen) on jo keksitty ja kirjattu lukuisiin lakeihin ja säädöksiin. Totta on, että sen realisointi sosiaali- ja terveystaloudessa on tuu riistiriitaisten paineiden keskellä.

Himänen on keksinyt, että hyvinvointivaltio korjaa ongelmia, jotka jokin muu osa yhteiskuntaa aiheuttaa. Tarvitaan siis proaktiivista ja holistista hyvinvointiyhteiskuntaa. Himasella ongelmien lähteenä on ennen muuta työelämä. En kiistä tätä, mutta Himasen ratkaisuksi tarjoama ”ohjelma” ei yllätä uutuudellaan. ”Syyllisten” listaa ja jo toteutettuja ohjelmia olisi helppo jatkaa. Voisi myös huomauttaa siitä, että taloudellisissa paineissa hyvinvointivaltion omista toiminnoista on herkästi karsittu juuri ennalta ehkäiseviä.

Teollisen ajan hyvinvointivaltion haasteiksi listataan väestön ikääntyminen, lihavuus, psyykinen pahoinvointi, taloudellinen niukkuus, ekologisesti kestävä kasvun rajat ja informationalismi. ”Hyvinvointivaltion kestävyysvajeeksi” ilmoitetaan 10 miljardia euroa. Kun vajetta ei voi paikata verotusta kiristämällä, hyvinvointimenot leikkaamalla tai velkaa ottamalla, on keksittävä jotain muuta. Toisin kuin ekonomistien valtavirta, joka vaatii rakenteellisia muutoksia, Himanen hakee ratkaisua elämäntavasta ja informationalismista. Vastaukset ovat silti samat, nyt vain tosi-

sotkuisesti argumentoiden. Himanen löytää 10 miljardin euron arvoisia vastauksia mielen-terveysyistä tapahtuvista työkyvyttömyyseläkkeistä, työhöinhoinnista juontuvasta varhaisesta eläköitymisestä, työurien pidentämisestä viidellä vuodelle, työllisyysasteen nostamisesta 75 prosenttiin sekä palvelujen tuottavuuskasvusta. Tämä saadaan aikaan informaatiotekniikalla sekä ajanmukaisella johtamis- ja työkuultuurilla. Himanen mukaan jokaisessa erikseen piilee tuo 10 miljardin potentiaali.

Työurien pidentymistä perustellaan myös 50:50-diilillä tai eettisellä säännöllä, jonka mukaan ”puolet ajasta pitäisi ajatella itseä ja puolet muita”. Työuraan sovellettuna se tarkoittaa, että puolet elämäkaaresta on ”antaja” (työssä), toisen puolen ”saaja”. Himanen väittää, että 1960-luvulla työuran odotukseksi vahvistettiin 35 vuotta. Tosiasiassa täysi eläke TEL-järjestelmässä ansaittiin 40 vuodessa – julkisen sektorin palkolliset toki 30 vuodessa. Niin tai näin, eliniän pidentyessä sopimus pitäisi uusia 50:50-säännön mukaisesti. Työurien pidentäminen viidellä vuodelle vaihtuu sotkuisen argumentoinnin jälkeen 37,5 vuoden keskimääräiseen työuravaatimukseen. Tuolla työuralla saisi täyden eläkkeen, työnteon voisi lopettaa ja eläkeiät poistettaisiin kokonaan. Tämä kannustaisi nopeaan opiskeluun ja työmarkkinoille siirtymiseen. Kuten kirjoittaja huomauttaa, niin 37,5 vuotta on alle puolet elinajan odotteesta, mutta ”tässä erotus siirretään tuottavuuslisästä täydesti etuna yksilölle”. Tällä vaatimuksella Himanen asettuu akuutin eläkeikäkiistan

ulkopuolelle. Saattaa olla, että *contribution defined* -suunta vahvistuu meilläkin, mutta tuskin Himasen ehdotuksen vuoksi ja tavalla.

Seuraava herättää uteliaisuuteni: ”On laajennettava hyvinvoinnin rahoitus pohjaa vastalääkkeenä taloudellisen niukuuden näkymälle”. Tarkoitataanko Himanen veropohjan laajentamista vai yksityistä hyvinvointikulutusta? Vai eikö kumppaakaan, sillä hän jatkaa, että on ”löydettävä vaadittavien aineellisten panostusten lisäksi myös uusia aineettomia kulttuurisesti vaikuttavia panostuksia, mikä on tärkeää myös ekologisen kestävyuden kannalta”? Tämän enempää tai ymmärrettävämmin tätä tärkeää kysymystä ei valaista.

Kestävä talous ei tarkoita Himaselle kasvutonta taloutta. Hän kommentoi *degrowth*- ja *downhifing*-ideoita, mutta ei lämpene. Perusteluna on, että toistaiseksi talouskasvun korvaajaksi hyvinvoinnin tuottajana ei ole olemassa uskottavasti esitettyä ja demokraattisesti kannatettua mallia. Samaan hengenvetoon todetaan, että samoin kuin hyvinvointivaltion kestävyysvaje on poistettava myös ekologinen kestävyysvaje. Hyvä kehä alkaa jo pyöriä ainakin kirjoittajan mielessä: kestävä talouskasvu mahdollistaa hyvinvointiyhteiskunnan rahoituksen ja kestävä hyvinvointiyhteiskunta puolestaan tuottaa talouteen hyvin koulutettuja ja hyvinvoivia osajia jatamaan talouden kestävää kehitystä. Niin auvoista, niin yksinkertaista!

Kestävä talous asettuu kirjassa tiettyyn ympäristöön, jota luonnehtivat globaali verkosto, informationaalinen tuotta-

vuuskasvu ja tieto tuotannon tekijänä. Suomen tulisi ”kehittää ja hallita globaalin arvoverkoston korkean arvonlisän kohtia ja sitten verkostoiduttava entistä järjestelmällisemmin arvoverkoston nousevien markkinoiden kanssa”. Himasen mielestä Suomen tulisi irtikytkeä itsensä Euroopalle ennustetun matalan (1,5 %:n) kasvun urasta. Koska hyvinvointiyhteiskunnan rahoitus edellyttää 3 prosentin talouskasvua, niin jotenkin olisi kehiteltävä ennustetun euroopalaisen 1,5 prosentin lisäksi vielä 1,5 prosenttia. Ei hätää. Tämä tapahtuu vahvalla viennillä, kytkemällä Suomi nousevien markkinoiden imuun, suuntaamalla rahoitusta ja koulutusta globaaleille markkinoille tähtäävään kasvuyrittäjyyteen, ottamalla käyttöön presidentin johtajuus ja realisoimalla Suomen potentiaalinen, globaaleissa vertailuissa näyttäytyvä kilpailukyky.

Viimeiseksi sitten saamme kuulla, miten saavutetaan ekologinen kestävyys. Talouskasvu siis tarvitaan, mutta ratkaisuna on – mitenkäs muuten – ekologisesti kestävä kasvu. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen maksaa, ehkä systemaattisen 0,8–1 prosentin panostuksen kansantuotteesta. Mutta: ”Voisitko kuvitella käyttäväsi 1 % ajastasi tulevista sukupolvista välittämiseen? Riittääkö 99 % ajastasi itsestäsi välittämiseen?” (Hyvä Sylvi, kenelle Himanen kirjoittaa?) Muuten argumentti kulkee tuttua latua. Ekologinen uhka on ”ison mahdollisuuden kohta”. OECD:n arvion mukaan seuraavat suurimmat omaisuudet tehdään ympäristö- ja energiateknologioiden alueella. Siispä Suomen tulisi ”järjestelmällisen julkisen johtajuu-

den keinoin” nousta ympäristö- ja energiateknologioiden edelläkävijäksi. Tosin Himanen muistuttaa OECD:n maa-arviosta, jonka mukaan Suomi on hyvin alussa ympäristöteknologioiden kehittäjänä. Ekologisesti kestävä kasvuun suunnassa toiveet asetetaan erityisesti julkisiin hankintoihin. Verotuksen uudelleensuuntaaminen työn ja yritysten sijasta kohti kulutusta, energiaa, ajoneuvoja ja haitallisia tuotteita palvelisi sekä työn ja työllistämisen kannustimena että ekologista kestävyyttä. Tämä ehdotus tunnetusti jakaa puolueita ja asiantuntijoita.

Kirja vilisee paitsi haasteita, tietysti, myös kannustavuutta, diilejä, sopimuksia ja ohjelmia sekä eri tahojen – kansalaisen, ihmisen, työntekijän, työnantajan, valtion, työmaailman, oppimismaailman, eläkerahastojen – intressien osoittamista yhteneviksi. Edellä referoidut näkökohdat on koottu kymmeneksi ”isoksi kohdaksi” tai talousteesiksi. Himanen on oppinut, että (yhteiskunta)politiikassa on erilaisia intressejä ja että vaikka hän muotoilisi omasta mielestään täydellisen kansallisen pelastusohjelman, kaikki eivät asetu hänen visionsa taakse. Niinpä hän listaa jokaisen teessin yhteydessä, miten ehdotukset palvelevat kaikkia osapuolia. Kunhan vain ihmiset ja osapuolet nyt uskoisivat häntä! Useimmissa Himasen ”isoissa kohdissa” intressien yhtenevyys yleisellä tasolla on triviaali asia, jos jätämme laskuista antikapitalistiset punavireät visiot. Silti itse kysymykset – kuten työhyvinvointi, psyykinen hyvinvointi tai globaali kilpailukyky – ovat monimutkaisia taas uusilla ohjelmilla hoidettaviksi ja jakavat

näkemyksiä sitä enemmän, mitä konkreettisempiin toimiin mennään.

Kirja toistaa Himasen aiemmista yhteyksistä (*Välittävä, kannustava ja luova Suomi*, 2004; *Kukoistuksen käsikirjoitus*, 2010) tuttuja teesejä. Himanen pyrkii olemaan suuri profeetta korostamalla intressien yhtenevyyttä, kansallista sopua ja muistuttamalla kerta toisen jälkeen, miten kilpailukykyvisio on mahdollinen, jos uuden diilin toisena puolena on ”vahvan hyvinvointiyhteiskunnan lu-

paus työntekijän hyvinvoinnin turvasta sekä osaamisen kehittämisen tukemisesta”.

Kaiken kaikkiaan kirjan sanoma edustaa yllättävän konventionaalista (yhteiskunta)politiikkaa. Radikaaleja ekologisia tai sosiaalipoliittisia avauksia on turha etsiä. Tässä mielessä se sopii liki hallitukselle kuin hallitukselle. Toisaalta siinä tuskin on mitään sellaista, mitä hallitukset, ministeriöt, sektori- ja muut tutkimuslaitokset eivät olisi jo moneen otteeseen selvittäneet, laskeneet ja yrittä-

neet panna toimeen. Yllättävää on myös se, miten nationalistinen visioitu pelastusohjelma on maailmassa, jossa taloudellisten ja ekologisten kriisien ratkaisu vaatii niin eurooppalaista kuin globaalia politiikkaa ja koordinaatiota. Voi kysyä, riittääkö hallituksen panostuksen vastineeksi näkemys, että ihanteellisesti hyvinvoinnin, talouden ja ekologinen kestävyys sekä arvokas elämä muodostavat hyvän kehän.

Syntymäjärjestys sisältä ja ulkoa

MATTI VIRTANEN

Linda Blairin kirja on fiksu, analyttinen ja maanläheinen kirja teemasta, joka koskee meitä kaikkia: syntymäjärjestyksen merkityksestä luonteen kehitykselle. USA:ssa lapsuutensa viettäneellä, mutta aikuiselämänsä Englannissa eläneellä Blairilla on 30 vuoden kokemus paitsi psykologisesta tutkimuksesta myös kliinisestä potilastyöstä, kognitiivisena terapeutina olost. Blair havainnollistaakin kirjassa teesejään useilla tapauskertomuksilla.

Varsinkin USA:ssa on tehty suuri määrä persoonallisuustesteihin perustuvia tutkimuksia, joissa on pyritty löytämään eroja eri sisarusasemissa kasvaneiden ihmisten luonteen laadussa. Kovin selkeitä ja yhdenmukaisia tuloksia ei ole saatu – mitä Blair ei ihmettele. Näiden tutkimusten piiloon jäävä ennakkoletus useimmitten on, että syntymäjärjestys olisi ainoa tai ai-

nakin tärkein persoonallisuutta muovaava tekijä. Blair lähtee siitä, että sisarusasema on vain yksi palanen siinä palapelissä, josta ihminen koostuu. Siksi on yritettävä saada esiin syntymäjärjestyksen *subteellinen* merkitys.

Syntymäjärjestyksen vaikutavuuden perusta on se objektiivinen positio, mihin sattuu syntymään. Blair erottaa neljä peruspositiota: esikoinen, keskimäinen, kuopus ja ainokainen, joita kirjan alkuosa käy läpi.

Ensimmäisen lapsen syntymä on vanhemmille mullistava kokemus. Esikoisesta tulee vanhempien elämän uusi keskipiste, joka yleensä saa runsaasti huomiota ja hellyyttä – mutta kokea myös epävarmuutta, sillä vanhemmat ovat roolissaan ensikertalaisia. Esikoinen puolestaan aloittaa elämänsä aikuisuuden seurassa, oppii ojentautumaan heihin ja heidän toiveisiinsa päin. Jos perheeseen syn-

Linda Blair
Esikoinen, keskimäinen
vai kuopus? Miten syntymä-
järjestys ohjaa elämää
Minerva, 2012

tyy muita lapsia, esikoiselle siirtyy vuosien myötä koko ajan enemmän vastuuta nuorempien hoitamisesta. Niinpä esikoinen asema tuottaa Blairin mukaan taipumusta miellyttää erityisesti vanhempia auktoriteettiasemassa olevia ihmisiä, halua noudattaa sääntöjä ja omaksua vakiintuneita käsityksiä, menestyä opinnoissaan, olla (yli) korostetun vastuuntuntoinen, asettaa tavoitteensa korkealle, tuntee syyllisyyttä epäonnistumisistaan ja murehtia niitä. Aikuisena esikoiset nousevat muita todennäköisemmin johtaviin tai vastuullisiin tehtäviin.

Keskimäinen asema tuottaa yhteistyökykyisiä diplo-